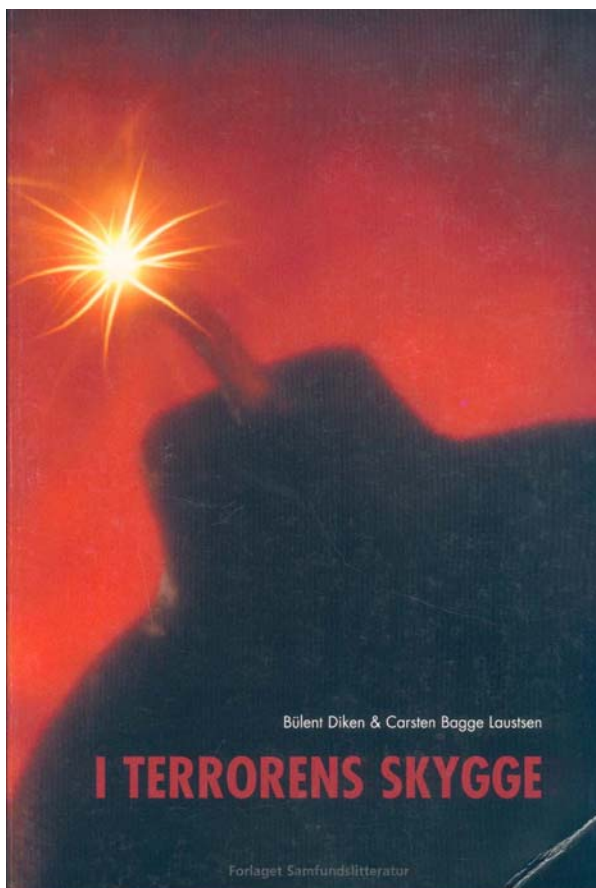

Terror og anti-terror

Hvorfor er 10. og 12. september 2001 også vigtige?

Bülent Diken & Carsten Bagge Laustsen: I terrorsens skygge. Samfundslitteratur 2004. 201 s. 198 kr.

Af Anne Sørensen

Alle husker, hvad de foretog sig 11. september 2001. Terrorangrebene på World Trade Center og Pentagon er hændelser, der som mordet på John F. Kennedy har fæstnet sig i den kollektive hukommelse, og som i lighed med ord som 'Holocaust' og 'Titanic' fremmaner bestemte associationer. "11. september" eller på amerikansk "9-11" er, som forfatterne i denne bog skriver, blevet et nærmest selvforklarende piktogram. Men der er stadig mange forhold i forbindelse med hændelsen, der savner analyse og forklaring. Bogen *I terrorsens skygge* er et godt og reflekteret bud på afdækning af nogle af problemstillingerne.

Bülent Dikens og Carsten Bagge Laustsens bog har som sit fremmeste ærinde at underkaste udviklingen i Vesten efter 11. september et kritisk samfundsvidenskabeligt og idehistorisk eftersyn. Bogen kan bedst karakteriseres som en essaysamling, og det er derfor ikke en bog, der følger en stringent linje fra start til slut. Den præ-

senterer i stedet forskellige indfaldsvinkler til de diskurser, der er fremherskende i USA og Europa i kølvandet på 11. september. Det betyder, at bogen når meget vidt omkring i sine bestræbelser på at diagnosticere udviklinger og tendenser, og at vi bliver præsenteret for analyser af Bush jr., bibelbæltet, Osama bin Laden, islam, de vestlige samfund som fort og handelsplads, globalisering, netværkssamfund, sikkerhedspolitiske strategier, lejrmentalitet og filmindustrien i Hollywood. Det er en hæsblæsende tour de force, som har sine faldgruber, men som omvendt også gør bogen spændende, overraskende og provokerende.

Bogen handler ikke særlig meget om 11. september i sig selv. Den handler derimod om situationen før 11. september, hvor det efter den kolde krigs afslutning var svært at udpege de fjender, der ofte er vigtige for legitimeren en national (læs: især amerikansk) sikkerhedspolitik. Den handler især om 11. septembers virkninger på vestlige samfund. Bogens metode er konsekvent at afmontere konstruktioner og myter. Terrorisme er ikke uforståelig, arkaisk eller irrational, men et logisk produkt af sin tid.

Spejle og skygger

En af bogens gennemgående tilgange er, at terrorismen og de angrebne samfund spejler hinanden; at de parallelle fænomener. Terrorismens og Vestens ideologier, personificeret af Osama bin Laden og George W. Bush, hævder begge at repræsentere og kæmpe for absolutte værdier. Begge ønsker hegemoni, og begge ønsker at afskrække. Begge påkalder en gud, der bemyndiger dem og giver deres sag legitimitet. Begge forstår verden som konfliktfyldt og sætter magtudøvelse over dialog og forståelse i løsningen af konflikterne. Begge hævder en noget ukonkret 'ondskab' som årsag til fjendens handlinger. Begge parter repræsenterer systemer/organisationer, der er netværksbaserede, globale og meget mobile (i bogen fængende ramt i en kapiteloverskrift: "Fra 7-eleven til 9.11"). Begge parter er dog også ekstreme repræsentanter for deres respektive ideologier. De er fundamentalister, som forvrænger de almene holdninger i deres kulturer. Bush repræsenterer ikke hele den vestlige verden, hvilket det noget haltende fælles fodslag mellem Europa og USA vidner om. Osama bin Laden er fortaler for, hvad bogen kalder Disneyland-islam. Hans holdninger og strategier har ikke noget belæg i traditionel islam, og han iscenesætter sig selv som profeten, der lever i huler og derfra taler til verden.

Spejlingerne viser sig ifølge bogen især, når man sammenligner terrorisme og terrorbekæmpelse. Begge strategier italesætter handlinger som defensive strategier. Begge har en dobbelt målgruppe for deres aktioner:

den angrebne og tvivlerne i deres egen lejr. Hvis du ikke er med os, er du imod os. Der er derfor tale om to ideologier, der efterligner og retfærdiggør hinanden. Med udgangspunkt i H.C. Andersens eventyr om skyggen taler forfatterne i bogen for, at Bush og bin Laden er hinandens skygger, og at de på samme tid bekæmper og forudsætter hinanden.

Politik og politi

På både det nationale og det internationale plan har sikkerhedspolitikken fået en voldsom forrang efter 11. september. Det er i mange lande blevet ledsaget af antiterrorlovgivning, der åbner mulighed for tilsidesættelse af civile rettigheder, og det har også dannet baggrund for angreb på Afghanistan og Irak. Disse angreb er begge blevet forsvaret som retfærdige, fordi fremtidig terrorisme skulle forhindres. To nye begreber har vundet indpas på den sikkerhedspolitiske dagsorden, og begge er ifølge forfatterne ikke ligegyldige, men vidner om afgørende skred. Det første begreb er, at man nu omtaler terrorister som 'ulovlige kombattanter'. Det indebærer, at det anses for berettiget at tilsidesætte normale konventioner og f.eks. indespærre mistænkte uden rettergang, på ubestemt tid og uden overholdelse af hverken krigsfangers eller kriminelles rettigheder. Det andet nye begreb i sikkerhedspolitikken er 'forebyggende angreb', hvor krigshandlinger forsvares med, at de tjener til at forhindre terrorismen.

Forfatterne påpeger væsentlige problemer ved begge koncepter. Begreberne legitimerer handlinger, der kan forsvares ud fra et sikkerhedspolitisk rationale, men det er ikke muligt at afdække, om andre bevæggrunde er til stede, og de åbner derfor op for magtmisbrug. I bogen stilles det polemiske spørgsmål, om terrorbekæmpelsen på denne vis bliver terrorisme, fordi det her også handler om asymmetrisk krig og tvivlsom legitimitet. Andre forskere har på lignende vis kaldt visse dele af terrorbekæmpelsesindsatsen for anti-terrorisme-terrorisme. Den retoriske sammenblanding af militær og humanitær indsats, som forfatterne påviser gennem en række citater af Bush og hans rådgivere, medvirker til at forvirre billedet af, hvad der egentlig er mål og midler. Der sker også sammenblandinger på andre planer. Det er svært at finde ud af, om vi lever i en tilstand af fred eller krig. Vi er i en form for undtagelsestilstand, men dens begyndelse og slutning er ikke klart markeret, hvilket skaber usikkerhed om, hvorvidt det drejer sig om 'business as usual' eller en permanent undtagelsestilstand. Endelig påpeges det i bogen, at mange af de tiltag, der foretages i terrorbekæmpelsens navn, forsvares som rent teknologiske (overvågning etc.), men at det skjuler, at der her i høj grad er tale om politiske tiltag.

Sikkerhedspolitikken er samtidig røget ud af den almindelige politiske proces, fordi garantien af borgernes sikkerhed ses som noget, der ikke kan diskuteres, og hvor alle til rådighed stående midler kan og bør tages i anvendelse. Derfor er der en fare for, at stillingtagen og diskussion ikke finder sted, og dette giver problemer

for demokratiet og retsstaten samtidig med, at sociale, økonomiske og kulturelle forskelle forstærkes.

En kritisk stemme

Det bør nok allerede være fremgået, at denne bog er kritisk over for USA's anti-terror-strategier, og at den er kritisk over for de europæiske politikere, der foreslår at følge trop. Bogens hovedpointe er, at opnåelsen af den absolutte sikkerhed er en illusion, og at man frem for at sætte autopiloten på øget og specifik terrorlovgivning nøje bør overveje, hvilke samfund man ønsker. Livet i terrorens skygge er værre end de faktiske angreb, fordi det medfører indskrænkninger i demokratiet, mistænksomhedskultur og større uligheder. Bogen stiller også spørgsmålet, om en del af terrorbekæmpelsen i virkeligheden går terroristernes ærinde, fordi den påvirker og ødelægger de værdier (demokrati, lighed, frihed), som den egentlig hævder at forsvare. Forfatternes holdning er, at terrorbekæmpelse bør foregå i et helt andet regi: Ved at løse den tredje verdens problemer, og ved at Vesten erkender sit eget ansvar for Verdens tilstand. Der savnes altså, som de afslutningsvis fremfører, en ny kurs og nye kaptajner.

Begrebsgymnastik

Ingen roser uden torne. Vi kommer i bogen vidt omkring i det litterære og filosofiske landskab. Stort set alle idehistoriske kanoner fra det forrige og dette århundrede hives på banen, og bogens analyser vrirler med henvisninger til Foucault, Carl Schmitt, Derrida, Baudrillard, Ulrich Beck, Agamben, Zygmunt Bauman, Luhmann, Norbert Elias, Freud og mange flere. Kierkegaard, Kant, Hegel og Nietzsche er også på indskiftningsbænken til brug ved kortere indspark. Bogen giver dermed en vældig god oversigt over den internationale forsknings stand på dette område. Der er her sket meget siden 11. september, og diskussionerne og refleksionerne har sjældent nået et dansk publikum. Det sker med denne bog. Men det sker på en måde, der også afspejler denne bogs største svagheder: Sammenhæng og indforståethed. At bogen er en samling af artikler/essays gør, at det som læser er svært at holde rede på de enkelte indlægs indbyrdes referencer og sammenhæng. Forfatteres værker og tanker kastes som regel ind uden nogen form for introduktion, og det gør, at det forfatterne selv kalder 'begrebsgymnastik' i denne sammenhæng bliver en ret elitær sportsgren. To af artiklerne, en om lejre som eksklusion og selveksklusion, og en måske noget forfejlet læsning af filmen *Fight Club* som et politisk statement, virker lidt unødvendige og forstyrrende i sammenhængen.

Bogens lixtal er meget højt, den er spækket med fremmedord, og der er megen fagterminologi, der ikke bliver forklaret eller 'oversat'. Det er en skam, for det betyder, at mange potentielle læsere lægger bogen fra sig, fordi den forudsætter en meget specifik faglig baggrund. Eller også prøver man som undertegnede at hægte sig på, men med en følelse af at gå glip af for meget. Det er også en skam, fordi dette er en bog med mange væsentlige indsigter, der kunne fortjene at få en

større udbredelse. Bogens budskab kan man være enig eller uenig i, men den er en vældig god baggrund for refleksion og diskussion af, hvordan man forholder sig til terrorisme.

Anne Sørensen er ph.d. og postdoc ved Historisk Afdeling, Institut for Historie og Områdestudier, Aarhus Universitet.